

NORGES HØYESTERETT

Den 10. oktober 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-01925-A, (sak nr. 2012/316), sivil sak, anke over dom,

Kåre Kleiva

Eli Dørum

Norges Bondelag (partshjelper)

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

(partshjelper)

Norsk Sau og Geit (partshjelper)

(advokat Ulf Larsen)

mot

Staten v/Miljøverndepartementet

(Regjeringsadvokaten v/advokat Ida Hjort
Kraby)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder gyldigheten av vedtak om ikke å tilkjenne erstatning for rovviltsskade – spørsmål om søkerne hadde handlet aktsomt og gjort det som med rimelighet kunne forventes for å avverge eller redusere tapet, jf. § 4 bokstav a i forskrift om erstatning for tap og følgeskader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt (erstatningsforskriften).
- (2) Eli Dørum og Kåre Kleiva (heretter Dørum/Kleiva) eier eiendommen Strand Nordre, gnr. 24 bnr. 8 i Elverum kommune. Eiendommen er en kombinert jord- og skogbrukseiendom. Den består av ca. 115 da dyrka jord, ca. 33 da udyrka beite og et skogareal på ca. 3 000 da. I tillegg har eiendommen en seter, Letjernsetra – også kalt Nordstrandsetra – som har en setervoll på ca. 35 da. Dessuten hører et gammelt grustak til eiendommen. Dette utgjør ca. 80 da, hvorav ca. halvparten består av skog og den andre halvparten grasmark.

- (3) Dørum/Kleiva flyttet til gården i 1985 og overtok driften gradvis fra Eli Dørum's foreldre fram til 1990. Driften har bestått i sauehold og noe produksjon av såkorn. Besetningen har fra 2000 og fram til 2009 vært relativt konstant og har variert mellom 84 og 109 søyer og mellom 167 og 220 lam per gårdens utslippsdato, som er 1. juni.
- (4) Utmarksbeite har vært utøvd med utgangspunkt i Letjernsetra i skogområdet rundt Letjerdalen mellom Strandbygda og Julussa i Elverum kommune. Beitet utøves i kraft av beiterett på en rekke separate teiger med anslagsvis 30 forskjellige eiere. Av disse har Dørum/Kleiva selv en skogteig, som inklusive setervollen utgjør ca. 800 da.
- (5) Dørum/Kleivas sauer har siden 1996 vært utsatt for rovdyrangrep – først fra bjørn og gaupe, senere fra bjørn og ulv. Mens de tidligere hadde kunnet benytte utmarksbeite i hele beitesesongen, har de fra 1996 av måttet gjennomføre framskutt innsanking av dyrene. Etter at beiteområdet fra begynnelsen av 2000-tallet ble liggende innenfor et område for revirhevdende ulv, har tapene økt betydelig. Dette til tross for at det særlig i sesongene 2004 og 2005 ble gjennomført intensiv gjeting med vakthold om kvelden, natten og morgenen. I 2003 utgjorde tapet ca. 28 % av besetningen, i 2004 19 % (61 av 319 dyr), og i 2005 også 19 %. I 2001 og 2002 ble innsanking foretatt i månedskiftet juli/august. Også i 2003 ble dyrene tatt tidlig ned til heimebeite, og i 2004 og 2005 så tidlig som henholdsvis 10. /11. juli og 30. juni.
- (6) Det betydelige dyretapet påkalte også Mattilsynets oppmerksomhet. Samme dag som innsanking skjedde i 2005 hadde Mattilsynet sendt forhåndsvarsel om vedtak om skille mellom beitedyr og rovdyr, noe som i praksis innebar et krav om nedsanking av dyrene. I april 2006 tilskrev videre Mattilsynet Dørum/Kleiva, der det påpekes følgende:
- "Innenfor ulverevir vet vi at det oppstår uakseptable store skader. Det vil være uforsvarlig å slippe sau på utmark med tradisjonell beitebruk. Det vil bli varslet vedtak og beitebrukerne gir tilbakemelding om hvordan de kan unngå rovdyrskader."**
- (7) Under henvisning til blant annet dagjeldende dyrevernløvs § 2, jf. forskrift om velferd for småfe § 26, ga så Mattilsynet Dørum/Kleiva 23. mai 2006 følgende varsel om vedtak:
- "Det må opprettes et skille mellom beitedyr og rovdyr i beitesesongen 2006, slik at skader ikke oppstår, dersom det fortsatt er revirhevdende ulv i beiteområdet.**
- Det anses ikke for tilstrekkelig å føre tilsyn på det nivå som har vært utført i beitesesongene 2004 og 2005."**
- (8) Dørum/Kleiva holdt dyrene på innmarksbeite hele 2006-sesongen. Ingen dyr omkom eller ble skadet på grunn av rovdyr. I en rapport fra Mattilsynet fra oktober 2006 ble det imidlertid påpekt at en stor del av flokken led av diaré som skyldtes manglende fiberinnhold i grasvekstene på innmarksbeitet. Det ble påpekt at sauene neste beitesesong måtte ha tilgang til mer fiberrikt fôr, og at det var en agronomisk utfordring å holde sau på innmarksbeite.
- (9) Fra 2002 hadde Dørum/Kleiva jevnlig kontakt med fylkesmannen vedrørende tiltak mot rovdyrskade, og de fremmet flere søknader om ulike former for tilskudd. Både for 2004- og 2005-sesongen ble det inngått avtale om tidlig nedsanking til heimebeite mot tilskudd per dyr. Det ble også gitt noe tilskudd til gjerdehold og gjeting. For sesongen 2006 ble det gitt tilskudd til kraftforautomater i anledning heimebeite.

- (10) I 2004 tok Dørum/Kleiva kontakt med rovviltforvaltningen for å undersøke muligheten for å få tilskudd til omstilling av driften. I denne omgang var utvidelse av jord- og/eller skogareal det mest aktuelle omstillingsalternativet. Prosjektet ble skrinlagt på grunn av manglende budsjettmidler. I januar 2006 søkte de om støtte for omstilling til griseproduksjon. Søknaden ble avslått, også denne gang på grunn av manglende budsjettmidler. Det er opplyst at det etter 2007-sesongen er inngått avtale om omstillingsmidler, og at Dørum/Kleiva i dag driver eggproduksjon. De har fortsatt et begrenset antall sauer som beiter på inngjerdet areal på setra og på grustaket.
- (11) For 2007-sesongen planla Dørum/Kleiva på nytt å slippe dyrene på utmarksbeite. I denne forbindelse søkte de – blant annet under henvisning til Mattilsynets forhåndsvarsel 23. mai 2006 – om et betydelig tilskudd til gjeting av flokken. I tillegg ble det søkt om tilskudd til dekning av gjerdekostnader og gjensåing av åkerland til beredskapsareal i tilfelle akutt nedsanking i beiteperioden. Som begrunnelse for at de ikke ville avstå fra bruk av egen utmark som beiteareal, viste de til uttalelser fra dommen i den såkalte Rendalsaken, Rt. 2006 side 1105, som Høyesterett avsa i september 2006. I dommen slås fast at det ikke er hjemmel i dyrevernloven for at Mattilsynet vedtar beiteforbud i utmark på ubestemt tid når dette vil ha en viss varighet.
- (12) Søknaden ble avslått av fylkesmannen 17. april 2007 med den begrunnelse at tilsyn/gjeting ikke var egnete tiltak som kunne fungere effektivt for å forhindre tap av sau i Dørum/Kleivas beiteområde. I stedet ble det gitt tilbud om tilskudd for beiting på inngjerdet areal, alternativt flytting av dyr til annet utmarksbeite. Vedrørende siste alternativ hadde fylkesmannen tidligere opplyst at flere beitelag i Nord-Østerdal hadde stilt seg positive til å ta i mot fremmed sau. Det ble videre bebudet et tilskudd til gjerdemateriell og oppsetting av strømgjerde på 42 000 kroner, som senere ble økt til 90 000 kroner, for inngjerding av setervollen og grustaket. Fylkesmannens tilbud om støtte til forebyggende tiltak ble ikke akseptert av Dørum/Kleiva.
- (13) Den 22. mai 2007 traff Mattilsynet vedtak om at Dørum/Kleiva måtte opprette "et skille mellom beitedyr og rovdyr i beitesesongen 2007, slik at dyrevelferden ivaretas". Vedtaket ble av Dørum/Kleiva bragt inn for Sør-Østerdal tingrett med krav om midlertidig forføyning. Ved kjennelse 5. juni 2007 ble Mattilsynets vedtak – under henvisning til Høyesteretts dom i Rendalsaken – gitt utsatt iverksetting inntil gyldighetsspørsmålet var blitt rettskraftig avgjort. Kjennelsen ble avsagt uten muntlig forhandling og uten at begjæringen var blitt forelagt staten. Umiddelbart deretter slapp Dørum/Kleiva besetningen, som da besto av 96 søyer og 218 lam, på utmarksbeite i Letjerdalen. Staten begjærte ikke etterfølgende muntlig forhandling og påkjærte heller ikke kjennelsen.
- (14) Mattilsynet foretok inspeksjon i beiteområdet 5. juli. Det ble da konstatert at det hadde vært angrep av bjørn og ulv i besetningen, og at en ulv var skutt ved angrep på flokken. Situasjonen ble imidlertid ikke ansett å kvalifisere for vedtak om akutt nedsanking. Dette ble imidlertid situasjonen i slutten av juli, da det ble meldt om store tap. Besetningen ble tatt ned til gården 12. august etter at Mattilsynet hadde satt siste frist til den 13.
- (15) Til tross for intensiv gjeting gikk 98 av 314 dyr tapt.
- (16) Tapene fram til og med 2005-sesongen har i sin helhet vært erstattet gjennom erstatningsordningen for rovviltskader. Også for 2007-sesongen ble det framsatt krav om

erstatning for samtlige tapte dyr. Ved vedtak av Fylkesmannen i Hedmark 2. januar 2008 ble kravet avslått under henvisning til erstatningsforskriften § 4 bokstav a, jf. § 6. Dørum/Kleiva påklaget vedtaket til Direktoratet for naturforvaltning, som ved vedtak 27. mars 2008 ikke tok klagen til følge.

- (17) Dørum/Kleiva bragte spørsmålet om gyldigheten av direktoratets vedtak inn for Sør-Østerdal tingrett, som 10. februar 2011 avsa dom med slik domsslutning:
- "1. Direktoratet for Naturforvaltning sitt vedtak om avslag på Eli Dørum og Kåre Kleivas søknad om erstatning av 27. mars 2008 er ugyldig.**
 - 2. Staten v/Miljøverndepartementet betaler innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse sakskostnader til Eli Dørum og Kåre Kleiva med 233.813, – tohundreogtrettitretusenåttehundreogtrenten – kroner."**
- (18) Tingretten konkluderte med at direktoratet hadde lagt en for streng aktsomhetsnorm til grunn når den hadde nektet Dørum/Kleiva erstatning. Tingrettens standpunkt er begrunnet i en samlet vurdering, der retten i særlig grad framhever at det eneste realistiske alternativet Dørum/Kleiva hadde i 2007 var å flytte sauebesetningen til annet utmarksbeite som var mindre utsatt for rovdyrangrep, noe som i realiteten ville innebære en fraskrivelse eller oppgivelse av egen utmark som framtidig beiteareal.
- (19) Staten v/Miljøverndepartementet anket tingrettens dom til Eidsivating lagmannsrett, som 23. november 2011 avsa dom med slik domsslutning:
- "1. Staten ved Miljøverndepartementet frifinnes.**
 - 2. Sakskostnader tilkjennes ikke."**
- (20) Lagmannsretten kom til at Dørum/Kleiva ikke hadde opptrådt aktsomt og ikke hadde gjort det som med rimelighet kunne forventes for å avverge eller redusere tap. Retten fant at det ved vurderingen av erstatningsforskriftens krav til aktsom opptreden også måtte være relevant å trekke inn handlingsalternativer som forutsatte at saueeier unnlot å bruke utmarksbeitet sitt, også om dette ville innebære en mer varig situasjon.
- (21) Eli Dørum og Kåre Kleiva har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse. Med den begrensning at bevisvurderingen ikke skal prøves, står saken i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (22) De ankende parter, *Eli Dørum og Kåre Kleiva*, har, med tilslutning av partshjelperne, *Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Sau og Geit*, i hovedsak gjort gjeldende:
- (23) Saken reiser det generelle spørsmål om hvor tunge byrder dyreeier erstatningsfritt kan pålegges i sin næringsutøvelse for å tilpasse driften til rovdyrsituasjonen.
- (24) Lagmannsrettens dom bygger på feil rettsanvendelse, idet man har krevd større oppofrelser fra Dørum/Kleiva for at erstatningsretten skal være i behold enn det som det er rimelig å pålegge dyreeier.
- (25) Direktoratet har som forutsetning for avslaget lagt til grunn at Dørum/Kleiva i stedet for å bruke egen beitemark, enten skulle ha benyttet heimebeite, eventuelt leid innmarksbeite,

eller flyttet hele eller deler av besetningen til annet utmarksbeite utenfor forvaltningssonen for ynglende ulv. Dette innebærer i realiteten en varig oppgivelse av beiteretten. Et slikt krav kan ikke oppstilles etter erstatningsforskriften § 4.

- (26) Lagmannsretten har ikke i tilstrekkelig grad vektlagt alle hensyn som Stortinget har lagt til grunn for erstatningsordningen. For det første må det tas hensyn til den todelte målsettingen bak rovdyrpolitikken, ved at den samtidig skal sikre og bevare et aktivt jordbruk med mulighet for å utnytte beiteressursene i utmarka til beitedyr. Direktoratets krav om at Dørum/Kleiva skulle ha benyttet handlingsalternativer som innebærer oppgivelse av beiteretten, er ikke i samsvar med denne målsettingen.
- (27) Et annet hovedhensyn bak erstatningsordningen er at den skal bidra til å redusere konfliktgraden mellom verneinteressen og bufeinteressen. Skal denne målsettingen oppnås, må ikke aktsomhetskravet praktiseres for strengt. Heller ikke dette har vært vektlagt av lagmannsretten.
- (28) Disse hensyn er igjen nedfelt i erstatningsordningen. Dette framgår med all tydelighet når man leser forarbeidene til viltloven § 12a. Utkastet til lov ble sendt på høring og senere behandlet av Stortinget sammen med utkast til forskrifter og retningslinjer til forskriften. Både utkastet til forskrifter og utkastet til retningslinjer får derfor karakter av ordinære forarbeider. Av retningslinjenes kommentar til forskriften § 4 bokstav a følger at de krav som settes til aktsomhet, gjelder forebyggende tiltak som saueeieren selv kan iverksette, enten forut for eller under utmarksbeite. Andre forebyggende tiltak er omhandlet i bokstav d. For at manglende oppfølging av slike tiltak skal kunne vektlegges som bortfallsgrunn, kreves det at det er inngått avtale om tiltaket, at tiltaket er stilt til disposisjon til dyreeier, og at eventuelt støttemidler er utbetalt.
- (29) Hvis avtale om forebyggende tiltak etter § 4 bokstav d ikke er inngått, vil det forhold at dyreeier ikke har benyttet seg av slike tiltak eller tilbud fra rovviltforvaltningen, ligge utenfor "det som med rimelighet kan forventes" av saueeieren. Det er da bare manglende iverksettelse av forebyggende tiltak som saueeier selv kan iverksette forut for eller under beitet, som kan gi grunnlag for fradrag i erstatningen. I tillegg til at denne fortolkningen følger direkte av retningslinjene, gir den en klar og enkelt praktikabel regel for kostnadsfordelingen mellom dyreeierne og staten. En klar grense er egnet til å "dempe konfliktnivået", noe Stortinget har vært svært opptatt av. Fortolkningen er også i samsvar med uttalelse i innstillingen fra ekspertutvalget som utredet mulige endringer i erstatningsordningen for rovviltskader på husdyr.
- (30) Dørum/Kleiva gjorde mer enn det som kan forventes av dem som saueiere under utmarksbeite i 2007 med hensyn til vakthold, organisering av driften med videre. Kravet etter § 4 bokstav a er derfor oppfylt. De har også selv oppsøkt rovdyrforvaltningen med sikte på etablering av alternative driftsformer. Dette hadde de fram til 2007-sesongen fått avslag på. I denne forbindelse må det også tas i betraktning at når Dørum/Kleiva av slo tilbudene fra fylkesmannen, skjedde dette på saklig grunnlag, noe de har redegjort for i avslagsbrevet. Dette gjelder både med hensyn til mulig beite på deres egen heimemark, eventuelt leie av andre innmarksarealer, og mulig flytting av buskapen til Nord-Østerdal. Avslagene er altså ikke utslag av steilhet eller manglende vilje til å tilpasse seg. Vilkåret for å gjøre fradrag er da ikke til stede.

- (31) Selv om Høyesterett skulle komme til at Dørum/Kleiva uberettiget har avslått tilbudene om forbyggende tiltak, kan erstatning ikke nektes så lenge utslippet av dyrene på utmarksbeite ikke stred mot dyrevernloven § 2, jf. erstatningsforskriften § 4 bokstav b. Pålegget fra Mattilsynet var uhjemlet, jf. dommen i Rendalsaken og kjennelsen fra Sør-Østerdal tingrett, og kan ikke hensyntas. Mattilsynet fant heller ikke grunn til å pålegge nedsanking etter inspeksjonen i beiteområdet 5. juli. Da pålegget kom, ble det etterkommet innen den endelige frist som Mattilsynet satte.
- (32) Etableringen av forvaltningsområde for ynglende ulv har medført at Dørum/Kleiva er blitt fratatt beiteområdet som tilligger gården, da bruken av området i det lange løp ikke lar seg forene med etablering av en stedbunden ulvebestand. Reelt sett foreligger en rådighetsbegrensning som utelukker utøvelse av tradisjonell landbruksnæring, og som representerer et vesentlig og sterkt urimelig inngrep. Som sådan utløser det rett til full erstatning etter analogi av Grunnloven § 105, jf. Rt. 2005 side 469 Gardermoen, avsnitt 33 og 49. Det blir da inkonsekvent å nekte erstatning med den begrunnelse at Dørum/Kleiva ikke har avstått fra å benytte sitt tradisjonelle beiteområde når en slik påtvungen unnløstelse i seg selv utløser erstatning.
- (33) Også dommen i Rendalsaken, Rt. 2006 side 1105, tilsier at bortfall av erstatning ikke kan begrunnes slik rovdyrforvaltningen har gjort. Dommen slår fast at det ikke ut fra dyrevern hensyn er adgang til erstatningsfritt å pålegge en saueeier å avstå fra å bruke sin beiterett over et langt tidsrom. Høyesterett legger i denne forbindelse til grunn at "det til nå har vært en fremmed tanke at dyreeiere ut fra hensynet til vern mot rovdyr over et langt tidsrom skulle kunne pålegges å avstå fra å bruke sin utmarkseiendom som beite". Denne betraktning må ha generell gjennomslagskraft. Også av denne grunn kan rovdyrforvaltningen ikke bruke det forhold at Dørum/Kleiva har benyttet sitt beiteområde som begrunnelse for ikke å tilkjenne erstatning.
- (34) Eli Dørum og Kåre Kleiva har, med tilslutning av partshjelperne Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Sau og Geit, nedlagt slik påstand:
- "1. Sør-Østerdal tingretts dom av 10. februar 2011 stadfestes.**
 - 2. Eli Dørum og Kåre Kleiva tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsretten og Høyesterett med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer."**
- (35) Ankemotparten, *Staten v/Miljøverndepartementet*, har i hovedsak gjort gjeldende:
- (36) Lagmannsretten har riktig konkludert med at direktoratets vedtak er gyldig, da Dørum/Kleiva verken har utvist tilstrekkelig aktsomhet eller gjort det som med rimelighet kan forventes for å avverge eller redusere tapet, jf. erstatningsforskriften § 4 bokstav a.
- (37) Historisk sett har ulv vært en del av vår fauna, og alt dyrehold har måttet innrette seg etter det. Etter hvert som ulvebestanden ble redusert som følge av intensiv jakt, utviklet saueholdet seg slik at beite i utmark kunne utøves uten forebyggende tiltak. Siden 1971 har ulven vært fredet, noe som er et uttrykk for et endret syn i samfunnet på ønskeligheten av å ha ulv i Norge. Denne endringen i samfunnets aksept av ulven er ytterligere forsterket ved at Norge har ratifisert Bern-konvensjonen og dermed også internasjonalt har forpliktet seg til å ta vare på og sikre eksistensen av ulv i landet. Det er i dag bred enighet i Stortinget om at vi skal ha ulv i Norge, jf. rovviltforliket fra 2004.

- (38) Dette innebærer at saueiere ved utøvelse av næringen igjen må ta høyde for at ulv kan påføre dyrene skade. Det er en konsekvens av rovdyrpolitikken som saueiere må innrette seg etter og tåle på samme måte som all annen næringsregulering. Den lovregulering som fredningen er forankret i, utløser ingen erstatningsplikt for staten etter Grunnloven § 105. Dette gjelder selv om saueier påføres betydelig tap og eventuelt må avstå fra å benytte tradisjonelle beiteområder. Det er vist til assessor Siewers votum, som det ble vist til av Høyesterett i Rt. 1918 side 401. Det syn som her kom til uttrykk, har senere vært lagt til grunn i rettspraksis.
- (39) Lovgiver har gitt en særskilt erstatningsbestemmelse for tap av bufe på grunn av rovdyr. Saueier må imidlertid tåle reduksjon eller bortfall av kravet som følge av egen opptreden og mangel på forebyggende tiltak. Hva som skal til for at kravet av denne grunn faller bort, må bero på en fortolkning av forskriften.
- (40) I vedtaket er det som grunnlag for bortfall av erstatning kun vist til forskriften § 4 bokstav a. Bestemmelsen gir anvisning på to separate vurderingstema: at dyreeier har handlet aktsomt, og at vedkommende har gjort det som med rimelighet kan forventes osv. Mens kravet om aktsomhet henspeiler på en alminnelig aktsomhetsnorm, forutsetter rimelighetsvurderingen at det foretas en bred vurdering av saueiers opptreden sett i sammenheng med de verdier som står på spill og den foreliggende risiko. Hvor terskelen skal ligge, må blant annet bero på formålet med erstatningsordningen. Det kan ikke være opp til dyreeier alene å vurdere hvilke tiltak som er hensiktsmessige. Vurderingen må basere seg på en objektiv norm.
- (41) Hva som kan forventes av forebyggende tiltak, vil variere alt etter graden av risiko. I herværende tilfelle, hvor beitearealet ligger innenfor forvaltningsområde for ulv og i tillegg innenfor reviret til ynglende ulv, er risikoen for skade overhengende, noe som tilsier at kravene til forebyggende tiltak må settes desto høyere.
- (42) Av de tre rovviltmeldingene som Stortinget har behandlet, framgår at erstatningsordningen skal virke som et insentiv til forebyggende tiltak: gjennom risikoen for bortfall av erstatning skal saueier få oppfordring til å sette i verk tiltak som er egnet til å unngå tap. Hvis saueier unnlater å nyttiggjøre seg tilbud om støtte fra rovviltforvaltningen som har kunnet bidra til å redusere rovviltskadene, må det få følger for erstatningen. Det framgår videre av stortingsmeldingene at det er hele knippet av ulike tiltak og virkemidler som må tas i betraktning, det gjelder både innen miljøforvaltningen og landbruksforvaltningen.
- (43) Det følger videre av stortingsdokumentene at saueier selv har et selvstendig ansvar for på eget initiativ å oppsøke aktuelle tiltak og mulige støtteordninger. At nødvendige tiltak kan tilsi at saueieren må oppgi tradisjonelle beitestrekninger, ligger innenfor "det som med rimelighet kan forventes".
- (44) Det kan ikke oppstilles som vilkår for bortfall av erstatningen at det foreligger avtale om bruk av forebyggende tiltak. Et slikt krav ville ikke ivareta hensynene bak ordningen.
- (45) Høyesteretts dom i Rendalsaken gjaldt Mattilsynets kompetanse etter dagjeldende dyrevernlov og er ikke relevant for tolkingen av forskriften § 4.

- (46) Da Dørum/Kleiva valgte å slippe dyrene på utmarksbeite i juni 2007, var de fullt klar over at det var en betydelig risiko for dyretap – både ut fra egen erfaring fra tidligere år og ut fra klare advarsler fra fylkesmannen og Mattilsynet. De var også klar over at gjeting og andre forholdsregler som ble tatt i beiteområdet tidligere, ikke hadde vært egnet til å forhindre vesentlige tap. Samtidig forelå det konkrete tilbud om støtte til tiltak som ville ha redusert skaderisikoen betydelig. Det vises til redegjørelsen for dette i lagmannsrettens dom, som må legges til grunn. Vilkåret i § 4 bokstav a for fullt bortfall av erstatningen for saueta i 2007-sesongen er således til stede. Direktoratets vedtak er derfor gyldig.
- (47) Staten v/Miljøverndepartementet har nedlagt slik påstand:
- "1. Anken forkastes.**
 - 2. Staten v/Miljøverndepartementet tilkjennes sakskostnader for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett."**
- (48) *Jeg er kommet til at anken ikke kan føre fram.*
- (49) Ulven har vært fredet i hele landet siden 1971. Fredningen innebærer at det ikke er adgang til å skyte eller på annen måte avlive ulv, med unntak for nødvergesituasjoner der ulven utgjør en aktuell og betydelig fare for person, eller ved angrep på bufe eller tamrein, jf. viltloven §§ 3 og 11.
- (50) Norge har ved å ratifisere Bern-konvensjonen i 1986 påtatt seg en internasjonal forpliktelse til å ta vare på ulven. Ratifikasjonen innebærer at Norge er forpliktet til å treffe tiltak for å opprettholde bestanden av ville dyrearter som finnes i vår fauna og sikre deres leveområder. Dette gjelder i særlig grad for truede arter, som ulven regnes som en av.
- (51) Stortinget vedtok 13. mai 2004 gjeldende forvaltningsordning for rovvilt. Landet ble ved dette inndelt i åtte forvaltningsområder, hvorav Hedmark fylke er ett. Samtidig ble det vedtatt opprettet et nytt forvaltningsområde for ynglende ulv, en "ulvesone". Den delen av Elverum kommune som ligger øst for Glomma, er i sin helhet inkludert i ulvesonen. Det ble samtidig vedtatt nasjonale bestandsmål for rovdyr. For ulv er målet tre årlige ynglinger innenfor den nye ulvesonen. Dørum/Kleivas utmarksbeite ligger i sin helhet innenfor ulvesonen.
- (52) I 2004 var det allerede etablert et ulverevir i området, som også inkluderte Dørum/Kleivas utmarksbeite, det såkalte Julussareviret. Det ble også registrert yngling i 2003. Det var altså på dette tidspunktet etablert fast tilhold av ynglende ulv i området, noe som fikk umiddelbar virkning på skadeomfanget, slik jeg innledningsvis har redegjort for.
- (53) Vår sak gjelder spørsmål om Dørum/Kleiva har krav på erstatning av staten for rovvilttapene i beitesesongen 2007. Erstatningskravet har sitt grunnlag i en særskilt erstatningsordning som gjelder når husdyr blir skadet eller drept av rovvilt. Denne har eksistert siden 1977. Ordningen var den gang ikke lovfestet, men var gitt ved forskrift 9. februar 1977. Denne forskriften ble avløst av et nytt ulovfestet regelverk, datert 8. mars 1993. Ordningen fikk så sin lovmessige forankring ved at viltloven ved lovendring i 1999 fikk tilføyd ny § 12a, som lyder:

"Når husdyr og tamrein blir drept eller skadet av rovvilt, yter staten full erstatning for tapet og følgeskadene i samsvar med forskrift gitt av Kongen. ..."

- (54) Bestemmelsen er i dag inntatt i naturmangfoldloven. De nærmere regler for ordningen er fastsatt i forskrift 2. juli 1999, som jeg i det følgende kaller "erstatningsforskriften" eller bare "forskriften".
- (55) Etter viltloven § 12a skal det gis "full erstatning" for tap av dyr. Dette utgangspunktet må imidlertid leses med den reservasjon at erstatningen kan bli satt ned eller falle bort som følge av dyreeiers eget forhold. Bestemmelser om dette følger av forskriften § 4, jf. § 6.
- (56) De deler av forskriften § 4 som har interesse for saken, lyder:

"Følgende vilkår må oppfylles for å få full erstatning:

- a. **dyreeier har handlet aktsomt og har gjort det som med rimelighet kan forventes for å avverge eller redusere tap, vurdert i forhold til de verdier som står på spill og den foreliggende risiko**
 - b. **dyreholdet i besetningen er i samsvar med de krav som er nedfelt i lov av 20. desember 1974 nr. 73 om dyrevern og tilhørende forskrifter**
 - c. ...
 - d. **avtalte forebyggende tiltak med økonomisk støtte fra det offentlige er iverksatt og tilstrekkelig utført**
 - e. ..."
- (57) Det følger av § 6 at erstatningen avkortes eller bortfaller dersom vilkårene etter § 4 ikke er oppfylt.
- (58) Staten har anført at forskriften § 4 bokstav a inneholder to separate vilkår. Om dette uttaler lagmannsretten:

"Det kan reises spørsmål om § 4 a i forskriften inneholder to kumulative vilkår eller om andre ledd i ordlyden bare er en presisering/utdyping av aktsomhetskravet. Lagmannsretten finner det ikke nødvendig å ta stilling til dette fordi det i en aktsomhetsvurdering etter første ledd i vilkåret, uansett må inngå en slik vurdering som fremgår av annet ledd, om ikke det vilkåret var nevnt eksplisitt. Og motsatt, hvis det var meningen å oppstille to kumulative vilkår, er det samtidig vanskelig å tenke seg relevante forhold i aktsomhetsvurderingen som ikke også ville være relevante i vurderingen av hva det med rimelighet kan forventes at en dyreeier kan gjøre for å hindre tap."

- (59) Jeg er enig i det som lagmannsretten her uttaler. Selv om regelen inneholder to kumulative vilkår, overlapper de hverandre i stor grad.
- (60) Fylkesmannen og i klageomgangen Direktoratet for naturforvaltning har i sine vedtak lagt til grunn at Dørum/Kleiva har opptrådt på en slik måte at deres krav i sin helhet må falle bort. Det er vist til forskriften § 4 bokstav a. Vedtakene bygger på at kravet til aktsomhet ikke ble oppfylt da de slapp dyrene på beite i utmarka til tross for kunnskap om stasjonære ulver innenfor beiteområdet. Det er særlig pekt på at de av slo fylkesmannens tilbud om stønad til forebyggende tiltak. De forebyggende tiltak det her var tale om, ville innebære at sauene beitet andre steder enn i egen utmark – enten på inngjerdet areal eller ved flytting av hele eller deler av buskapen til annet utmarksbeite utenfor ulvesonen.

- (61) Det er gyldigheten av direktoratets vedtak som står til prøve i denne saken. Avgjørende for gyldigheten er om vedtaket bygger på en riktig forståelse og anvendelse av forskriften § 4 bokstav a.
- (62) Dørum/Kleiva har anført at forskriften § 4 bokstav a ikke gir adgang til å ta i betraktning forebyggende tiltak som innebærer at besetning må tas ut av området der gården har sin beiterett. Det anføres videre at dette bare kan skje der saueeieren ikke har fulgt opp avtale om slike forebyggende tiltak med økonomisk støtte fra det offentlige, jf. § 4 bokstav d. Det er vist til forskriftens ordlyd og til departementets retningslinjer til forskriften.
- (63) Verken forskriften eller retningslinjene sier direkte noe om hva som skal gjelde dersom saueeier har avslått et forebyggende tiltak som innebærer at saueeier må avstå fra å benytte eget beiteområde. Problemstillingen er heller ikke omtalt i de øvrige forarbeidene til lovendringen i 1999.
- (64) Når det skal avgjøres om forskriften § 4 kan forstås slik Dørum/Kleiva anfører, kan det være grunn til å se nærmere på hvordan lovgiver i andre sammenhenger har sett på erstatningsordningen.
- (65) Erstatningsordningen har vært gjenstand for bred drøftelse i anledning tre stortingsmeldinger om rovdyrforvaltning. Det synspunktet som i særlig grad framheves, er at ordningen må ses i sammenheng med de forebyggende tiltak som iverksettes. Det er de skadetilfellene som en ikke klarer å unngå, som skal dekkes gjennom erstatningsordningen. Dette er første gang poengtert i St.meld. nr. 27 (1991–92) side 40 og i Innst. S. nr. 182 (1991–92) side 7. Dette må igjen ses i sammenheng med følgende uttalelse på side 41 i stortingsmeldingen:
- "Departementet vil legge vekt på å finne fram til en erstatningspraksis som i tillegg til å yte erstatning for faktisk skade også virker ved å forebygge slik skade i framtiden."**
- (66) Uttalelsen viser at man ønsket å bruke erstatningsordningen aktivt i arbeidet med å forebygge skader, hvilket innebærer at manglende forebyggende tiltak fra saueeiers side kunne få følger for retten til erstatning.
- (67) Uttalelsen gjaldt den gang 1977-forskriften. Etter denne var det et vilkår for erstatning at skadelidte hadde "gjort det som med rimelighet kan gjøres for å avverge eller redusere skaden hensett til de verdier som står på spill og den foreliggende risiko". Formuleringen ligger nær opp til ordlyden i dagens forskrift § 4 bokstav a.
- (68) Erstatningsordningens funksjon i arbeidet for å forebygge rovviltskade poengteres ytterligere i neste stortingsmelding, St.meld. nr. 35 (1996–97). På den tiden gjaldt 1993-regelverket, som i punkt III bokstav a inneholdt en tilsvarende bestemmelse som jeg refererte fra 1977-forskriften, og som altså langt på vei tilsvarende dagens § 4 bokstav a. I tillegg gjaldt som punkt III bokstav c en regel om at "[h]vis forebyggende tiltak er gitt økonomisk støtte av det offentlige, men ikke iverksatt eller tilstrekkelig utført, vil erstatning for skadetilfeller som kunne vært avverget ved tiltakene helt eller delvis kunne bortfalle". Denne bestemmelsen har klare likhetstrekk med dagens bokstav d. I denne forbindelse er det av interesse at departementet på side 10 i meldingen gir følgende uttalelse:

"Det er svært viktig at erstatningsordningane blir sett i samanheng med andre virkemiddelordningar som tek sikte på å redusere tap. Dette inneber m a at dersom næringsutøvarane ikkje i tilstrekkeleg grad sett i verk framsette tilbod om førebyggjande tiltak, eller sjølv gjer seg nytte av gjeldande støtteordningar, bør erstatning for skadetilfelle som kunne vore avverga heilt eller delvis falle bort."

(69) Uttalelsen må forstås slik at betydningen av manglende oppfølging av framsatt tilbud, eventuelt unnlatelse av å gjøre seg nytte av gjeldende støtteordninger, inngår som en vurderingsfaktor under rimelighetsvurderingen etter regelverkets punkt III bokstav a. Det stilles altså ikke her noe krav om at det må være inngått avtale om støtte eller at offentlig støtte til forebyggende tiltak er gitt.

(70) Når det gjelder hva slags forebyggende tiltak som det kan være aktuelt å ta i betraktning, heter det i meldingen på side 61:

"Ved utforminga av verkemiddel retta mot forvaltinga av dei store rovdyra er det viktig å sjå heile verkemiddelbruken innanfor både miljøvernforvaltinga og landbruksforvaltinga i samanheng. I praksis vil det vere eit knippe av ulike tiltak og verkemiddel som kan og bør nyttast i kvart enkelt tilfelle for å redusere tap og konflikhtar mellom rovdyra og næringsverksemd basert på bruk av utmark."

(71) Jeg leser disse uttalelsene slik at det ved avgjørelsen av om erstatningen helt eller delvis skal falle bort, legges opp til en bred vurdering hvor alle tilgjengelige virkemidler kan trekkes inn, forutsatt at det er rimelig å kreve at den næringsdrivende benytter disse. Jeg kan ikke se at noen virkemiddel etter sin art vil være utelukket. Det gjelder også tiltak som innebærer at buskapen benytter andre beitearealer enn de som tilligger gården, selv om dette vil kunne bli en mer varig situasjon.

(72) Etter min mening må stortingskomiteens behandling av meldingen gi den samme konklusjonen. Under behandlingen i stortingskomiteen ønsket et mindretall å gi uttrykk for "at forebyggende tiltak som fører til avvikling av næring eller innskrenker beiteretten, er uaktuelle som forebyggende tiltak". Når flertallet ikke sluttet seg til uttalelsen, viser det at synspunktet ikke hadde allmenn tilslutning i Stortinget. Isteden uttaler flertallet at "en samla strategi for å redusere tapene av sau i kjerneområdene for bjørn og jerv i første omgang bør prioritere tiltak som i større grad skiller rovdyr og beitedyr i hele eller deler av beitesesongen. Dette kan f.eks. gjøres ved flytting til alternative beiteområder og tidligere innsanking av sauer om høsten". Selv om uttalelsen direkte gjaldt forvaltning av bjørn og jerv, viser den at flertallet har behandlet "flytting til alternative beiteområder" som et virkemiddel på linje med tidlig innsanking av sauer om høsten, jf. Innst. S. nr. 301 (1996–97) side 11-12.

(73) Dørum/Kleiva har vist til at et enstemmig Storting etter forslag fra Rød Valgallianse vedtok følgende uttalelse:

"Det må så langt som mulig unngås at forebyggende tiltak fører til innskrenkinger i beiteretten. Forebyggende tiltak som fører til nedlegging av bruk eller avvikling av næring er uaktuelle."

(74) Jeg kan ikke se at det jeg har utledet av de to stortingsmeldingene og uttalelsene i stortingskomiteene, står i motstrid til det som her uttales.

- (75) Videre er det anført som en kritikk av lagmannsrettens dom at den i for liten grad tar hensyn til den todelte målsettingen ved rovviltforvaltningen, der siktemålet også er å ivareta landbruksnæringens utnyttelse av utmarksbeite. Likeledes anføres at lagmannsretten ikke har vektlagt erstatningsordningens konfliktdempende formål. Jeg kan vanskelig se at slike hensyn kan tillegges særlig vekt ved fortolkningen av regelverket. Dette er et resultat av en rekke kryssende hensyn, der erstatningsordningens funksjon som ledd i arbeidet med å redusere tapene av husdyr på beite har vært spesielt framhevet ved stortingsbehandlingen. Dette hensynet har dessuten fått direkte uttrykk i forskriftens formålsbestemmelse, jf. forskriften § 1.
- (76) Dørum/Kleiva har videre anført at dersom rovdyrforvaltningen medfører at dyreeier ikke lenger har mulighet til å benytte egen beiterettighet, vil det representere en rådighetsbegrensning som utløser erstatning etter analogi av Grunnloven § 105. Det er ikke i saken nedlagt påstand om erstatning på et slikt grunnlag. Derimot hevdes det at dette må få betydning for adgangen til avslå erstatning på det grunnlag at den næringsdrivende ikke har latt være å benytte sitt eget beiteområde.
- (77) Jeg finner ikke grunn til å gå nærmere inn på det generelle spørsmålet om rovdyrforvaltningen som vi står overfor i denne sak, kan utløse erstatning etter analogi av Grunnloven § 105. Jeg kan under ingen omstendighet se at en slik erstatning kan bli aktuell i et tilfelle som her, hvor det offentlige i utstrakt grad gir økonomisk støtte til både forebyggende tiltak og til driftsomlegging i næringen. Jeg viser i denne forbindelse til Innst. S. nr. 174 (2003–2004) side 12 der stortingskomiteen i forbindelse med behandlingen av den tredje rovviltmeldingen, St.meld. nr. 15 (2003–2004), uttalte at erstatningsordningen "skal innrettes slik at en betydelig del av erstatningene gis som forhåndsutbetaling som insentiv til iverksettelse av forebyggende tiltak".
- (78) Det er videre vist til Høyesteretts dom i Rendalsaken, Rt. 2006 side 1105. Denne saken gjaldt pålegg fra Mattilsynet til saueiere om å holde sau borte fra et nærmere angitt utmarksbeite på ubestemt tid på grunn av rovvilt. Vedtaket ble kjent ugyldig da det ikke var hjemlet i dagjeldende dyrevernlov § 24 tredje ledd, jf. § 2. Jeg kan ikke se at dommen gir noen føring for det spørsmål som er til avgjørelse i vår sak, nemlig hva som skal til for at dyreeier taper sin rett til erstatning etter erstatningsforskriften § 4 bokstav a. De uttalelser av mer generell karakter som Høyesterett ga i dommen, må ses i sammenheng med den problemstillingen saken gjaldt. De rettslige spørsmål som vår sak reiser, må avgjøres på bakgrunn av rettskilder knyttet til erstatningsordningen.
- (79) Jeg legger til grunn at det ved vedtakelsen av viltloven § 12a og erstatningsforskriften i 1999 var meningen å videreføre hovedtrekkene i dagjeldende erstatningsordning. Det er i alle fall ikke noe som indikerer at de endringer som ble gjort, sammenlignet med tidligere regelverk, er ment å skulle gi erstatningsordningen et annet innhold enn det jeg har redegjort for.
- (80) Dette innebærer at spørsmålet om reduksjon eller bortfall i erstatningen etter forskriften § 4 bokstav a vil bero på en bred vurdering der spørsmålet om hva som vil være relevante handlingsalternativer for å forebygge tap må vurderes opp mot de verdier som står på spill og den foreliggende risiko. I denne forbindelse vil flytting av beitedyrene til andre beiteområder være et forebyggende tiltak som det er adgang til å ta i betraktning. Det kan ikke stilles krav om at dyreeier har akseptert et tilbud om støtte, eller at bindende avtale er inngått.

(81) Forskriftens § 4 bokstav a viser til hva som "med rimelighet kan forventes for å avverge eller redusere tap". Dette vil bero på en konkret bedømmelse med utgangspunkt i de faktiske forhold i saken. Annerledes med de tilfellene der det er inngått avtale om forebyggende tiltak med økonomisk støtte fra det offentlige, jf. bokstav d. Her vil manglende iverksettelse eller utførelse ordinært føre til at erstatningen blir redusert eller faller bort.

(82) Et forhold som er sentralt ved anvendelsen av forskriften § 4 bokstav a, er forutsetningen om egenaktivitet fra saueeiers side. Det heter om dette i St.meld. nr. 35 (1996–97) side 61:

"I framlegga under blir det teke sikte på å sjå heile verkemiddelapparatet som ein heilskap. Dette inneber t d at det blir etablert koplingar mellom erstatningsordningane på den eine sida, og næringsutøvararen sin innsats for å redusere tapa på den andre sida. På denne måten ønskjer styresmaktene ei auka ansvarleggjering av næringsutøvarane for egne tap, samstundes som det blir etablert verkemiddel som gjer at den enkelte næringsutøvar i minst mogleg grad skal lide tap på grunn av rovdyr dersom vedkommende sjølv gjer ein innsats for å redusere tap/konfliktar."

(83) Retten til erstatning bygger altså på den forutsetning at dyreeier selv har et ansvar for å ta nødvendige initiativ for å iverksette relevante forebyggende tiltak, det vil si en slags tilpasningsplikt. Spørsmålet om hva som kan kreves, må bero på de konkrete forhold. I denne forbindelse må det tas i betraktning at det synes å være en allmenn aksept for at sauehold på utmarksbeiter uunngåelig vil innebære en viss skaderisiko, også som følge av rovdyr tap, jf. St.meld. nr. 12 (2002–2003) Om dyrehold og dyrevelferd side 42 og 74. At det her likevel går en grense, gis det uttrykk for i den tredje rovviltmeldingen, St.meld. nr. 15 (2003–2004) Rovvilt i norsk natur side 41, hvor det heter:

"I praksis stilles det i dag ikke spesielle krav til at besetningsstørrelse ikke kan økes i særlige rovviltutsatte områder uansett tapssituasjon og uansett om tapene dukker opp årvisst i samme besetning. Videre stilles det i praksis heller ikke spesielle krav til om tap har skjedd i beitesesongen eller i vinterperioden når erstatning skal vurderes. En slik praksis kan etter departementets vurdering skape uheldige og uklare grenser mellom dyreeiers ansvar og statens ansvar i konkrete tapssituasjoner. Regler for aktsomhet, jf. § 4 a, gjelder imidlertid slik at erstatning kan avslås/avkortes dersom det skjer klare brudd på dette vilkåret. Ved gjentatte skader er det naturlig at dette blir vurdert."

(84) Jeg ser så på forholdene i vår sak.

(85) Her var situasjonen den at det forut for beitesesongen 2007 i flere år hadde oppstått betydelige tap i besetningen. For årene 2003 til 2005 er gjennomsnittstapet oppgitt til 22 %. Dette er vesentlig høyere enn for eksempel gjennomsnittstapet i de alternative beiteområdene i Nord-Østerdal, som er oppgitt til 3–4 %. Det kan neppe være tvil om at forholdene i 2007 var av en slik karakter at ekstraordinære forholdsregler var påkrevd, og at mangel på iverksettelse kunne gi grunnlag for bortfall av erstatning. Jeg viser til sitatet fra St.meld. nr. 15 (2003–2004) side 41.

(86) Dørum/Kleiva var fullt på det rene med tapsrisikoen, både ut fra egen erfaring og ut fra klare advarsler fra fylkesmannen og Mattilsynet. Det har således foreligget en klar handleplikt for Dørum/Kleiva for at de skulle unngå reduksjon eller bortfall av erstatning for dyretap både i 2007 og i årene forut. I årene forut for 2007-sesongen hadde de da også tatt flere initiativ for å finne en varig løsning på rovdyrproblematikken, men som strandet

på grunn av manglende bevilgninger, og de samarbeidet med fylkesmannen om forebyggende tiltak. Det har ikke vært reist spørsmål om reduksjon eller bortfall av erstatning for årene forut for 2007-sesongen.

- (87) Spørsmålet er om de har oppfylt aktsomhetsvilkåret ved de tiltak som de selv iverksatte samtidig som de avslo fylkesmannens tilbud.
- (88) De tiltak som ble iverksatt, besto i all hovedsak i utvidet gjeting og samling av flokken ved foring. Tapstallene viser at dette ikke har vært tilstrekkelig. Tilsvarende tiltak var gjennomført i 2004 og 2005, også da med større tapstall. At utmarksbeite i Letjerndalen ville resultere i betydelige tap til tross for utvidet gjeting, var derfor påregnelig.
- (89) Dørum/Kleiva anfører at de i realiteten ikke hadde andre handlingsalternativer. Blant tiltakene som ble foreslått av fylkesmannen, var flytting av sau til beiteområder i Nord-Østerdal med tilskudd fra det offentlige. Dette ble presentert som et alternativ til beite på inngjerdet areal. Dørum/Kleiva ble orientert om dette alternativet allerede i fylkesmannens brev 24. januar 2007. I brevet ble det opplyst at flere beitelag i Nord-Østerdal var positive til å ta imot fremmed sau. Forslaget ble gjentatt i fylkesmannens epost 17. april og i tilsagnsvedtaket 19. april 2007. Lagmannsretten uttaler om dette handlingsalternativet:
- "Kleiva har videre fremholdt at flytting av sau også ville medføre tap, at det var fare for sykdom og at sauene ville ha problemer med å finne frem i nytt beiteområde. Det er klart at dette kan være reelle problemer, men det er like fullt på det rene at det gjennomføres flytting av sau for beiting i annen utmark, til dels over lange avstander, selv om det også kan medføre både tap pga rovvilt og sykdom. Men slike eventuelle konsekvenser må uansett likevel vurderes opp mot den løsningen Kleiva valgte, og som for dyrene medførte langt større tap og lidelser, enn det man høyst sannsynlig ville vært i nærheten av ved en flytting for eksempel til beitelag i Nord Østerdal."**
- (90) Ettersom det ikke er anket over lagmannsrettens bevisvurdering, legger jeg til grunn den faktiske beskrivelse av alternativet flytting til andre beiteområder som er gitt av lagmannsretten. Jeg er enig med lagmannsretten i at dette var et realistisk alternativ som i alle fall ville ha redusert tapet betydelig. Sett hen til de verdier som sto på spill og den foreliggende risiko, er jeg kommet til at Dørum/Kleiva ved ikke å nyttiggjøre seg fylkesmannens tilbud ikke har gjort det som med rimelighet kan forventes for å avverge eller redusere tapet.
- (91) Jeg finner det etter dette ikke nødvendig å gå inn på de andre alternativene som fylkesmannen foreslo.
- (92) Etter dette kan jeg ikke se at direktoratets vedtak lider av feil ved rettsanvendelsen som kan medføre ugyldighet. Lagmannsrettens dom må etter dette bli å stadfeste.
- (93) Anken har ikke ført fram, og etter tvisteloven § 20-2 første ledd skal det i utgangspunktet tilkjennes fulle sakskostnader. Jeg er imidlertid kommet til at tungtveiende grunner gjør det rimelig at hver av partene bærer sine kostnader for alle instanser. Saken har hatt stor velferdsmessig betydning for de ankende parter, samtidig som den gjelder et prinsipielt spørsmål om tolkingen av erstatningsforskriften § 4, som det har vært av vesentlig betydning å få avklart så vel for sauenæringen som for rovdyrforvaltningen, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav c.

(94) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

(95) Dommer **Bårdsen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(96) Dommer **Bergsjø:** Likeså.

(97) Dommer **Falkanger:** Likeså.

(98) Dommer **Stabel:** Likeså.

(99) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: